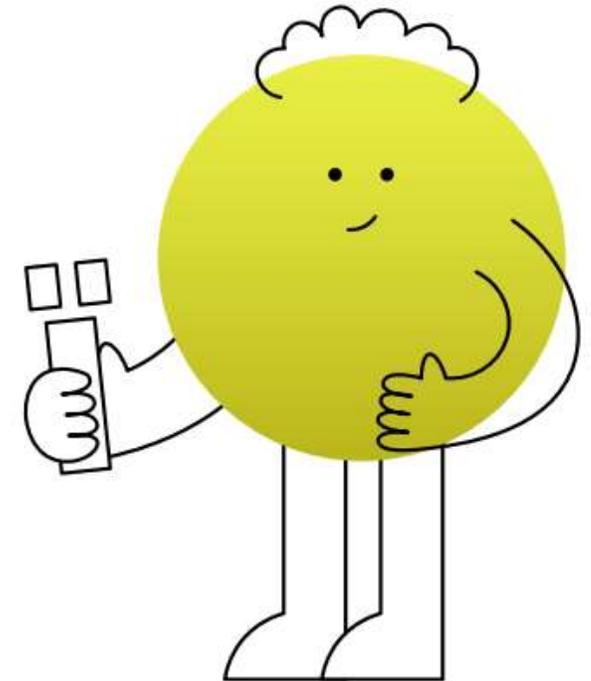

ФОРМУВАННЯ
НАСКРІЗНИХ УМІНЬ
НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ
МОВИ ТА
ЛІТЕРАТУРИ

04.02.2026

Гапон Л.О.

Державний стандарт базової середньої освіти 2020 р.

Наскрізні вміння формуються на всіх інтегрованих курсах або предметах. Вони є спільними для всіх компетентностей.

- читати з розумінням,
- висловлювати власну думку усно і письмово,
- критично та системно мислити,
- діяти творчо,
- виявляти ініціативність,
- здатність логічно обґрунтувати позицію,
- конструктивно керувати емоціями,
- оцінювати ризики,
- приймати рішення,
- розв'язувати проблеми.

Наказ МОН від 20.08.2025 р. №1163 "Про затвердження концептуальних засад освітніх галузей та дорожньої карти реалізації концептуальних засад освітніх галузей на 2025-2030 роки

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

(УКРАЇНСЬКА МОВА, УКРАЇНСЬКА
ТА ЗАРУБІЖНІ ЛІТЕРАТУРИ)

У таблиці наведено конкретні результати навчання, які відображають формування наскрізних умінь на уроках мовно-літературної (українська мова, українська та зарубіжна літератури) освітньої галузі на різних циклах навчання. Запропоновані результати є окремими ілюстративними прикладами, які показують можливі шляхи розвитку наскрізних умінь, але не охоплюють усю різноманітність їхнього формування.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

(УКРАЇНСЬКА МОВА, УКРАЇНСЬКА
ТА ЗАРУБІЖНІ ЛІТЕРАТУРИ)

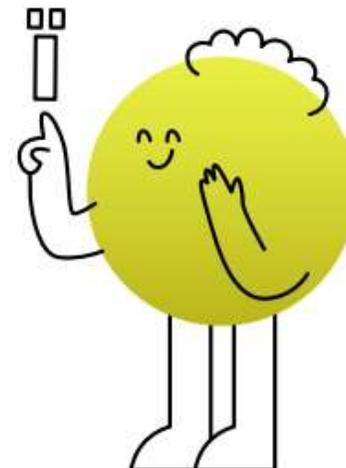
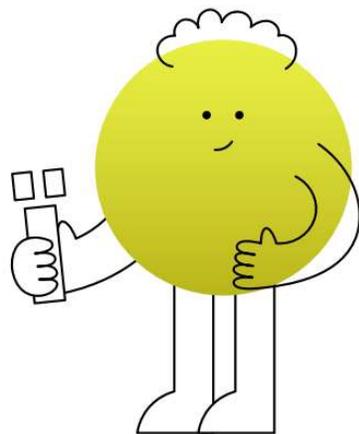
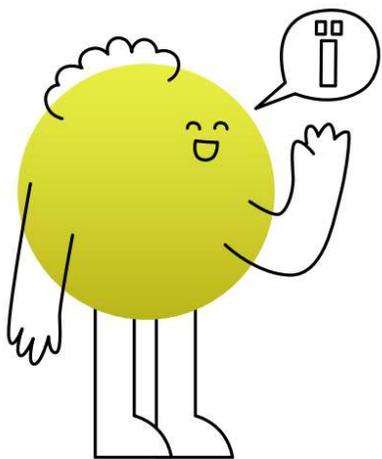
РЕАЛІЗАЦІЯ НАСКРІЗНИХ УМІНЬ У МОВНО-ЛІТЕРАТУРНІЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ
(УКРАЇНСЬКА МОВА, УКРАЇНСЬКА ТА ЗАРУБІЖНІ ЛІТЕРАТУРИ)

НАСКРІЗНІ ВМІННЯ	АДАПТАЦІЙНО-ІГРОВИЙ ЦИКЛ НАВЧАННЯ (1-2 КЛАСИ)	ОСНОВНИЙ ЦИКЛ НАВЧАННЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ (3-4 КЛАСИ)	АДАПТАЦІЙНИЙ ЦИКЛ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ (5-6 КЛАСИ)	ЦИКЛ ПРЕДМЕТНОГО НАВЧАННЯ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ (7-9 КЛАСИ)	ПРОФІЛЬНА СЕРЕДНЯ ОСВІТА (10-12 КЛАСИ)
Читати з розумінням	Знаходить у тексті потрібну інформацію [2 МОВ 2.2.1]. Визначає головну думку [2 МОВ 2.2.4].	Знаходить у тексті потрібну інформацію [4 МОВ 2.2.1]. Аналізує зміст, формулює висновки [4 МОВ 2.2.5].	Робить висновки на основі аналізу тексту [6 МОВ 2.2.7]. Формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу опрацьованого тексту [6 МОВ 2.2.7-1]. Використовує для розв'язання завдань актуальні та достовірні текстові / медіатекстові джерела інформації [6 МОВ 2.5.2-1].	Робить висновки на основі аналізу й інтерпретації кількох текстів [9 МОВ 2.2.7]. Використовує джерела, які вважає достовірними, аргументує вибір [9 МОВ 2.5.1-1]. Використовує ресурси для розширення читацьких інтересів, демонструючи критичне мислення [9 МОВ 2.5.3-1].	Читає й інтерпретує тексти, зокрема художні, медіатексти, гіпертексти [12 МОВ 2.2.1]. Розрізняє факти й судження, виявляє підтекст, наміри автора [12 МОВ 2.2.1-1].
Висловлювати власну думку усно і письмово	Знаходить у тексті потрібну інформацію [2 МОВ 2.2.1]. Визначає головну думку [2 МОВ 2.2.4].	Обстоює власну позицію щодо почутого [4 МОВ 1.6.2]. Створює письмові тексти з власним ставленням [4 МОВ 3.1.2].	Створює та самостійно презентує в простий спосіб тексти на визначену тематику [6 МОВ 3.1.2]. Обстоює власну позицію щодо питань, порушених у почутому повідомленні [6 МОВ 1.6.2]. Наводить аргументи і приклади на підтвердження власної позиції [6 МОВ 1.6.2-1]. Логічно структурує власне повідомлення [6 МОВ 1.6.2-2].	Створює та презентує тексти на актуальну тематику [9 МОВ 3.1.2-1]. Логічно і послідовно презентує власні погляди з аргументами [9 МОВ 1.6.1-1]. Доречно використовує цитати для підтвердження позиції [9 МОВ 1.6.1-3].	Висловлює власну думку з дотриманням норм академічної доброчесності [12 МОВ 2.3.1]. Будує аргументоване висловлення, добирає приклади, використовує цитати з дотриманням норм [12 МОВ 2.3.1-1].

НАСКРІЗНІ ВМІННЯ	АДАПТАЦІЙНО-ІГРОВИЙ ЦИКЛ НАВЧАННЯ (1-2 КЛАСИ)	ОСНОВНИЙ ЦИКЛ НАВЧАННЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ (3-4 КЛАСИ)	АДАПТАЦІЙНИЙ ЦИКЛ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ (5-6 КЛАСИ)	ЦИКЛ ПРЕДМЕТНОГО НАВЧАННЯ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ (7-9 КЛАСИ)	ПРОФІЛЬНА СЕРЕДНЯ ОСВІТА (10-12 КЛАСИ)
Критично та системно мислити	<p>Встановлює причинно-наслідкові зв'язки [2 МОВ 2.2.2].</p> <p>Розрізняє факти й оцінки [2 МОВ 2.2.5].</p>	<p>Встановлює причинно-наслідкові зв'язки [4 МОВ 2.2.2].</p> <p>Формулює висновки на основі аналізу [4 МОВ 2.2.7-1].</p>	<p>Розрізняє факти, судження та аргументи в почутому [6 МОВ 1.4.6].</p> <p>Обґрунтовує достовірність і повноту інформації [6 МОВ 1.5.1-1].</p> <p>Ефективно використовує інформаційні ресурси для розширення читацьких інтересів [6 МОВ 2.5.1-3].</p>	<p>Робить аргументовані висновки про маніпулятивність тексту [9 МОВ 2.4.2-2].</p> <p>Розуміє аргументацію, коментує підтекст [9 МОВ 1.4.6-1].</p> <p>Самостійно визначає критерії добору джерел [9 МОВ 2.5.2].</p>	<p>Аналізує мовні засоби впливу, виявляє маніпулятивність [12 МОВ 2.4.2].</p> <p>Наводить приклади, робить висновки, обґрунтовує позицію щодо маніпуляцій [12 МОВ 2.4.2-1].</p>
Діяти творчо	<p>Створює креативні тексти (казка, оповідання) [2 МОВ 3.1.3].</p> <p>Формулює ідеї усно [2 МОВ 1.6.1].</p>	<p>Пише креативні тексти [4 МОВ 3.1.3].</p> <p>Пропонує оригінальні думки [4 МОВ 1.6.1].</p>	<p>Дотримується засад академічної доброчесності під час створення текстів [6 МОВ 3.1.3].</p> <p>Творчо використовує мовні засоби, обираючи нестандартні рішення [6 МОВ 4.2.1-1].</p> <p>Імпровізує з окремими художніми засобами [6 МОВ 4.2.2].</p> <p>Збагачує власне мовлення, використовуючи різні джерела [6 МОВ 4.2.4].</p>	<p>Створює тексти, використовуючи різні форми презентації [9 МОВ 3.1.5-1].</p> <p>Творчо використовує мовні засоби, виявляючи художнє мислення [9 МОВ 4.2.1-1].</p> <p>Досліджує авторський стиль тексту для вдосконалення власного [9 МОВ 4.2.4-1].</p>	<p>Створює тексти різних жанрів із використанням мовних і художніх засобів [12 МОВ 2.3.2].</p> <p>Експериментує зі стилем, виражає власну інтерпретацію [12 МОВ 2.3.2-1].</p>
Виявляти ініціативність	<p>Пропонує власні ідеї [2 МОВ 1.6.1].</p> <p>Виправляє помилки у своєму письмі [2 МОВ 3.2.1].</p>	<p>Пропонує власні ідеї [4 МОВ 1.6.1].</p> <p>Редагує власний текст [4 МОВ 3.2.3].</p>	<p>Використовує вербальні та невербальні засоби для ефективної комунікації [6 МОВ 1.7.1-1].</p> <p>Складає та оформлює власне висловлення з дотриманням мовних норм [6 МОВ 3.1.4].</p> <p>Вказує на особливості, що сприяють або заважають ефективній комунікації [6 МОВ 1.5.2-1].</p>	<p>Зіставляє власну думку з іншими, презентує її [9 МОВ 3.1.2-2].</p> <p>Дотримується засад академічної доброчесності [9 МОВ 3.1.3].</p> <p>Складає та оформлює тексти з урахуванням комунікативної мети [9 МОВ 3.1.4].</p>	<p>Самостійно організовує читацьку діяльність, обирає тексти для читання [12 МОВ 2.5.1].</p> <p>Добирає літературні джерела, формулює власну читацьку програму [12 МОВ 2.5.1-1].</p>

НАСКРІЗНІ ВМІННЯ	АДАПТАЦІЙНО-ІГРОВИЙ ЦИКЛ НАВЧАННЯ (1-2 КЛАСИ)	ОСНОВНИЙ ЦИКЛ НАВЧАННЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ (3-4 КЛАСИ)	АДАПТАЦІЙНИЙ ЦИКЛ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ (5-6 КЛАСИ)	ЦИКЛ ПРЕДМЕТНОГО НАВЧАННЯ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ (7-9 КЛАСИ)	ПРОФІЛЬНА СЕРЕДНЯ ОСВІТА (10-12 КЛАСИ)
Здатність логічно обґрунтувати позицію	Обґрунтовує власну думку [2 МОВ 1.6.2]. Логічно пов'язує частини тексту [2 МОВ 2.2.2].	Доводить свою позицію [4 МОВ 1.6.2]. Добирає аргументи [4 МОВ 2.2.6].	Наводить аргументи і приклади на підтвердження власної позиції [6 МОВ 1.6.2-1]. Формулює висновки на основі аналізу тексту [6 МОВ 2.2.7-1].	Підкріплює позицію аргументами й прикладами [9 МОВ 1.6.1-1]. Формулює логічні висновки на основі аналізу кількох текстів [9 МОВ 2.2.7-1].	Логічно вибудовує структуру тексту, дотримується причинно-наслідкових зв'язків [12 МОВ 2.3.3]. Послідовно викладає думку, використовує аргументи та приклади [12 МОВ 2.3.3-1].
Конструктивно керувати емоціями	Дотримується ввічливості в мовленні [2 МОВ 1.3.1]. Доброзичливо висловлює свої думки [2 МОВ 1.6.1].	Толерантно висловлює незгоду [4 МОВ 1.3.3]. Емоційно адекватно реагує на позиції інших [4 МОВ 1.6.1].	Визначає вплив деталей, зокрема художніх, на сприйняття повідомлення [6 МОВ 1.5.3-1]. Доброзичливо висловлює ставлення до думок інших осіб [6 МОВ 1.6.1-1].	Оцінює виражальні можливості художніх деталей [9 МОВ 1.5.3-1]. Комунікує, визнаючи право на іншу думку [9 МОВ 1.6.1-2].	Аналізує емоційні стани персонажів, розпізнає емоційне забарвлення тексту [12 МОВ 2.4.3]. Добирає мовні засоби, що відповідають бажаному емоційному впливу [12 МОВ 2.4.3-1].
Оцінювати ризики	Розпізнає оцінні судження [2 МОВ 2.2.5]. Робить припущення щодо наслідків дій персонажів [2 МОВ 2.2.6].	Аналізує факти і судження [4 МОВ 2.2.5]. Висловлює припущення про наслідки [4 МОВ 2.2.6].	Визначає особливості, що заважають або сприяють комунікації [6 МОВ 1.5.2-1]. Пояснює виправлення з урахуванням мовних норм [6 МОВ 3.3.1-2].	Виокремлює особливості, що заважають ефективній комунікації [9 МОВ 1.5.2-1]. Ідентифікує помилки, обґрунтовує виправлення [9 МОВ 3.3.1-1].	Прогнозує реакцію читача чи слухача, враховує соціальний контекст [12 МОВ 2.3.4]. Визначає можливі наслідки комунікативного впливу, дотримується норм етики [12 МОВ 2.3.4-1].
Ухвалювати рішення	Обґрунтовує власний вибір [2 МОВ 1.6.2]. Виправляє текст за вказівкою [2 МОВ 3.2.1].	Самостійно обирає позицію [4 МОВ 1.6.2]. Редагує відповідно до завдання [4 МОВ 3.2.3].	Створює тексти різних стилів і жанрів, аргументує позицію [6 МОВ 3.1.2-1]. Добирає стиль мовлення відповідно до мети й умов спілкування [6 МОВ 1.7.1-2].	Враховує принципи академічної доброчесності [9 МОВ 3.2.4-2]. Використовує вербальні / невербальні засоби з урахуванням контексту [9 МОВ 1.7.1-1].	Обирає форму і стиль спілкування залежно від ситуації [12 МОВ 2.3.5]. Адаптує мовлення до цільової аудиторії [12 МОВ 2.3.5-1].

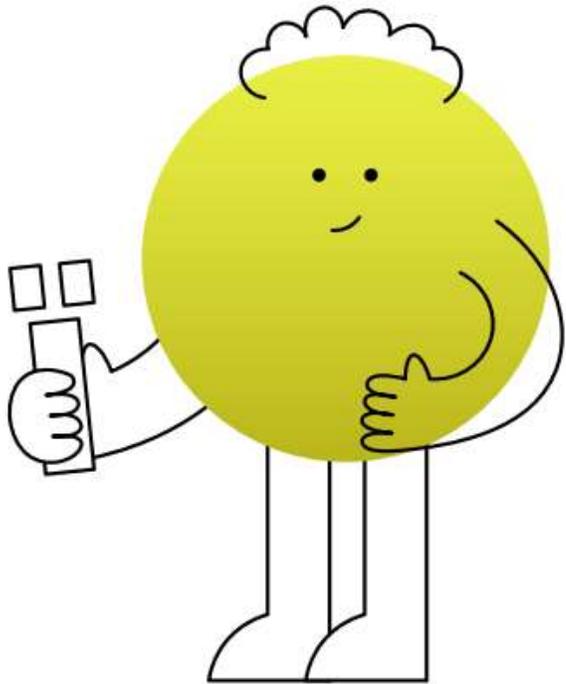
НАСКРІЗНІ ВМІННЯ	АДАПТАЦІЙНО-ІГРОВИЙ ЦИКЛ НАВЧАННЯ (1-2 КЛАСИ)	ОСНОВНИЙ ЦИКЛ НАВЧАННЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ (3-4 КЛАСИ)	АДАПТАЦІЙНИЙ ЦИКЛ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ (5-6 КЛАСИ)	ЦИКЛ ПРЕДМЕТНОГО НАВЧАННЯ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ (7-9 КЛАСИ)	ПРОФІЛЬНА СЕРЕДНЯ ОСВІТА (10-12 КЛАСИ)
Розв'язувати проблеми	<p>Формулює висновки за текстом [2 МОВ 2.2.7-1].</p> <p>Логічно пов'язує інформацію [2 МОВ 2.2.2].</p>	<p>Формулює висновки на основі аналізу тексту [4 МОВ 2.2.7-1].</p> <p>Використовує текст для пояснення рішень [4 МОВ 2.2.2].</p>	<p>Передає тексти словесно, графічно [6 МОВ 2.6.1].</p> <p>Використовує джерела для розв'язання завдань [6 МОВ 2.5.2-1].</p>	<p>Робить висновки про маніпулятивний вплив у тексті [9 МОВ 2.4.2-1].</p> <p>Обговорює тексти, усвідомлюючи множинність інтерпретацій [9 МОВ 2.4.5].</p>	<p>Аналізує проблематику тексту, пропонує власне бачення вирішення [12 МОВ 2.4.5].</p> <p>Створює тексти з проблемним змістом, демонструє критичне й аналітичне мислення [12 МОВ 2.4.5-1].</p>

Формування наскрізних умінь на уроках мовно-літературної освітньої галузі

Робота з розвитку наскрізних умінь не передбачає окремого планування, бо всі наскрізні вміння враховані в обов'язкових результатах навчання. Інша річ, що добираючи завдання до уроку, учитель / учителька має оцінити, чи відповідає це завдання обов'язковим результатам навчання. І якщо відповідає, то з'ясувати, які саме наскрізні вміння будуть розвивати учні та учениці, виконуючи це завдання. Якщо завдання не відповідає обов'язковим результатам навчання, то його треба вдосконалити або замінити іншим. Важливо, щоб одне завдання дозволяло розвивати кілька різних наскрізних умінь.

Приклад №1

(Підручник для 7 класу «Українська мова, українська та зарубіжна література», авт.: Старагіна І. П., Романенко Ю. О., Новосьолова В. І., Ткач П. Б., Панченков А. О., Блажко М. Б., Терещенко В. М., вид-во «Ранок», 2024)

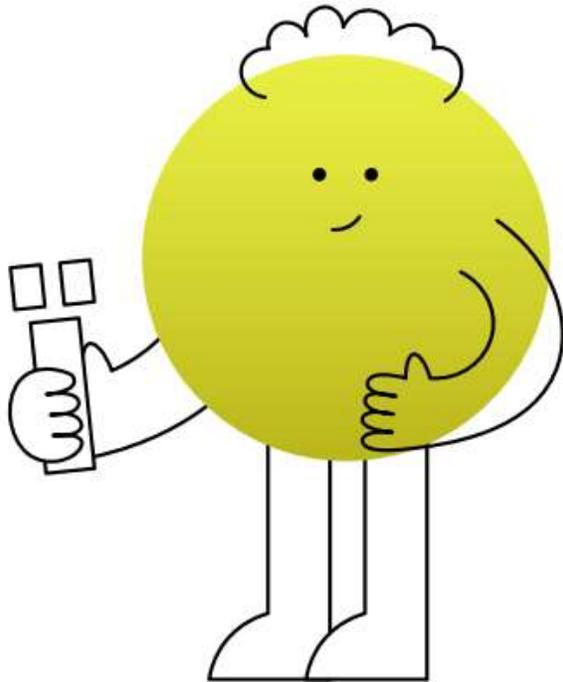
2

A Об'єднайтеся в групи, визначені на підставі якихось спільних ознак. Наприклад, в одну групу можуть увійти ті, хто провів літо вдома, в іншу - ті, які подорожували тощо.

Обговоріть, як вам найкраще представити ваш досвід проведення канікул у вигляді діалогу перед вашими однокласниками й однокласницями. Це може бути розігрування сценки. Головна умова - ваша презентація має бути комічною.

діалог

Приклад №1

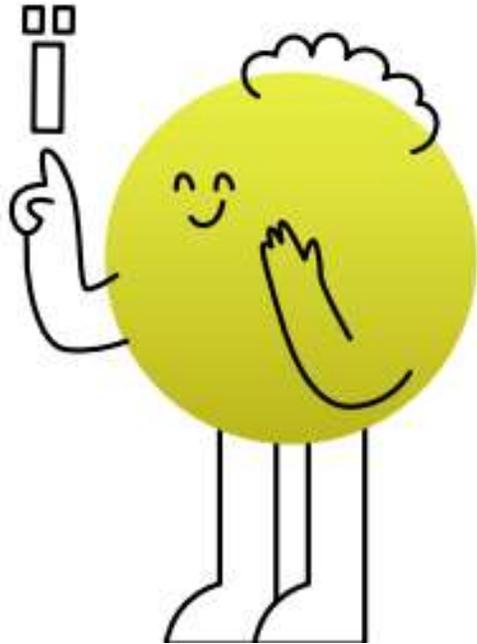

Яким обов'язковим результатам навчання відповідає і для розвитку яких наскрізних умінь може бути використано?

Обов'язкові результати навчання (орієнтири для оцінювання)	Наскрізні вміння
<p>формулює уточнювальні запитання до почутого для його розуміння [9 МОВ 1.1.2-4]</p> <p>комунікує, визнаючи право на існування іншої думки, з дотриманням принципів етики спілкування, норм літературної вимови [9 МОВ 1.6.1-2]</p> <p>виявляє і передбачає емоційні реакції в різних ситуаціях спілкування [9 МОВ 1.8.1-1]</p>	<ul style="list-style-type: none">• висловлювати власну думку в усній і письмовій формі• діяти творчо• конструктивно керувати емоціями• оцінювати ризики• приймати рішення• розв'язувати проблеми• співпрацювати з іншими

здійснює емоційну саморегуляцію, доречно використовуючи вербальні та невербальні засоби (зокрема під час виступу перед аудиторією) [9 МОВ 1.8.2-1]

Приклад №2

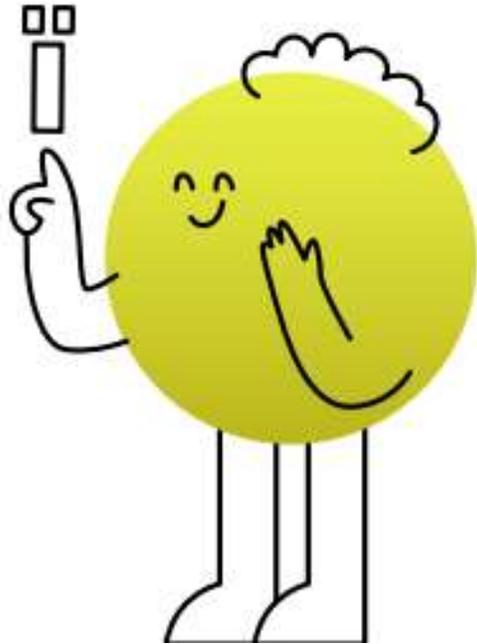

(Підручник «Українська мова. 7 клас», автори Голуб Н., Горошкіна О., вид-во «Грамота», 2024)

6. Прочитайте групи дієслів. Визначте в кожній групі «зайве» слово. Обґрунтуйте відповідь.

1. Прилітають, шепоче, промовила, витесувати, мережить, світяться.
2. Скосили, огортає, зійшло, нанизав, оселяться, присягнулися, зумів.
3. Потребує, різьбити, квітчають, подякувала, клекоче, бентежили б.
4. Відчути, розрісся, виплекали, духмяніє, зрадив, устигніть, стихло.

Приклад №2

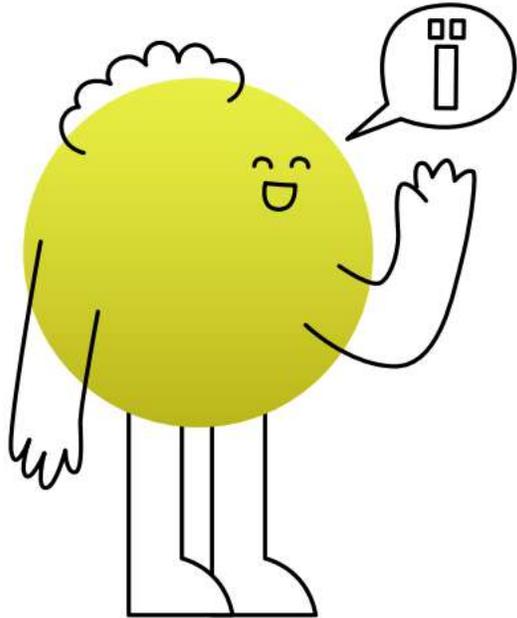

Яким обов'язковим результатам навчання відповідає і для розвитку яких наскрізних умінь може бути використано

Обов'язкові результати навчання (орієнтири для оцінювання)	Наскрізні вміння
визначає та характеризує системні міжрівневі взаємозв'язки між мовними одиницями різних рівнів, типові	<ul style="list-style-type: none">• висловлювати власну думку в усній і письмовій формі

закономірності їх функціонування на основі узагальнення власних спостережень за мовою і мовленням, зокрема на прикладі літературних творів [9 МОВ 4.1.1-1] дослухається до інших думок, демонструючи готовність до зміни власної позиції за умови отримання достатньої аргументації [9 МОВ 1.5.1-6]	<ul style="list-style-type: none">• критично і системно мислити• логічно обґрунтовувати позицію• приймати рішення
--	---

Приклад №3

(Підручник «Українська та зарубіжна література. 7 клас», авторський колектив під керівництвом Т.Яценко, вид-во «Грамота», 2024):

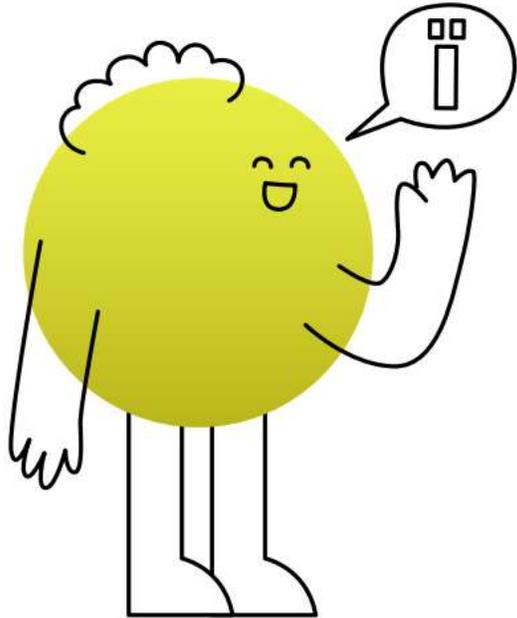
Читачьке дозвілля

Запропонуй однокласникам та однокласницям організувати благодійний «Пісенний вернісаж» для цікавого й корисного проведення дозвілля.

Підготуй разом із ними до цього заходу виконання улюблених українських пісень — тих, які звучали на попередніх уроках, а також інших, що найбільше подобаються. Проведи їхню онлайн-трансляцію для батьків або близьких людей та друзів.

Як, на твою думку, можна підтримати такі суспільно важливі проекти? Презентуй свої ідеї в класі.

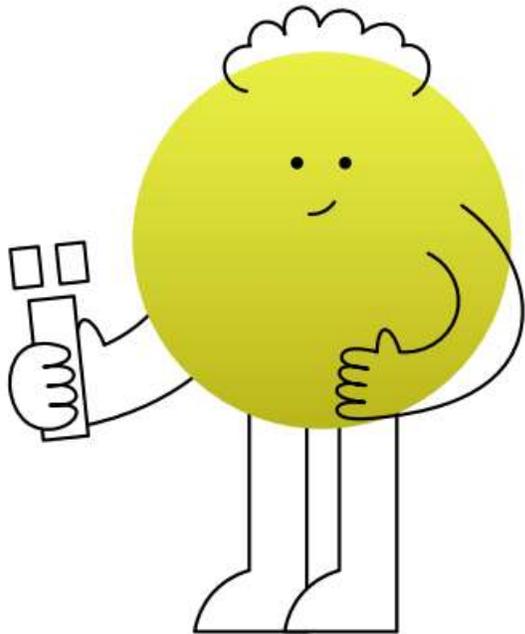
Приклад №3

Яким обов'язковим результатам навчання відповідає і для розвитку яких наскрізних умінь може бути використано

Обов'язкові результати навчання (орієнтири для оцінювання)	Наскрізні вміння
<p>на основі прочитаного створює власний або колективний медійний продукт [9 МОВ 2.7.2-1]</p> <p>обстоює власну позицію щодо порушеної проблеми, аналізуючи та узагальнюючи різні погляди та ідеї [9 МОВ 3.1.2-3]</p> <p>створює самостійно тексти (зокрема художні тексти, медіатексти), використовує різні форми їх презентації для досягнення відповідної комунікативної мети [9 МОВ 3.1.5-1]</p>	<ul style="list-style-type: none">• висловлювати власну думку в усній і письмовій формі• виявляти ініціативу• діяти творчо• конструктивно керувати емоціями• співпрацювати з іншими

Приклад №4

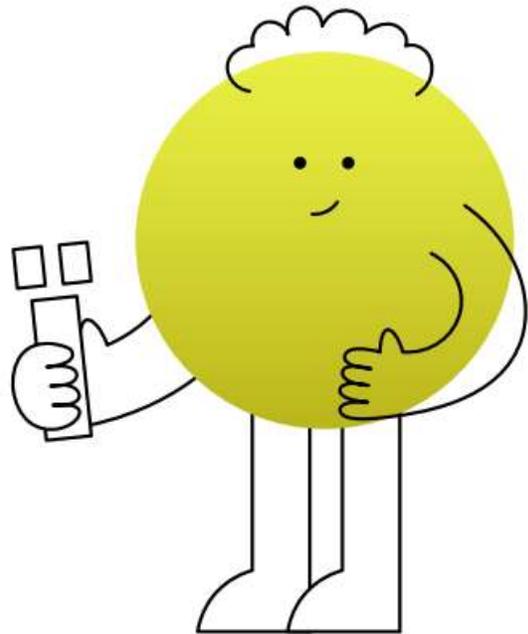
(Підручник «Українська мова. 7 клас», автори: Онатій А., Ткачук Т., вид-во «Літера ЛТД», 2024)

139 Проаналізуй уривки з тексту. Доповни їх інформацією, якої, на твою думку, не вистачає, і запиши цілісний опис робота Софії. Порівняй свій текст і текст однокласника / однокласниці. Чи однакові ваші описи? Чому, на твою думку?

- А** Софія: «Я люблю приміряти різні модні речі».
- Б** Творці Софії переконані, що така приємна зовнішність Софії допоможе їй легше будувати стосунки з людьми.
- В** Своїм зовнішнім виглядом Софія завдячує відомій американській акторці Одрі Хепберн.
- Г** «Фарфорова шкіра, стрункий ніс, високі вилиці, усмішка, що інтригує, та глибоко виразні очі, які, здається, змінюють колір залежно від освітлення», – так описують робота на офіційній сторінці.
- Д** Софія: «Коли я не зустрічаю нових друзів, я люблю сидіти в лабораторії, граючи й працюючи із сімейною командою».

За матеріалами сайту «Радіо Свобода»

Приклад №4

Яким обов'язковим результатам навчання відповідає і для розвитку яких наскрізних умінь може бути використано

Обов'язкові результати навчання (орієнтири для оцінювання)	Наскрізні вміння
<p>застосовує різні види критичного читання текстів різних стилів, зокрема фрагментарних (зокрема художніх текстів, медіатекстів) [9 МОВ 2.1.1-1]</p> <p>складає та оформлює власні тексти (зокрема</p>	<ul style="list-style-type: none"> • читати з розумінням • висловлювати власну думку в усній і письмовій формі • логічно обґрунтовувати позицію
<p>художні тексти, медіатексти) різних типів, стилів і жанрів відповідно до усталених словотвірних, лексичних, орфографічних, граматичних, пунктуаційних і стилістичних норм [9 МОВ 3.1.4-1]</p> <p>зіставляє власну думку, зафіксовану в письмовій формі, із думкою інших осіб [9 МОВ 3.1.2-2]</p>	<ul style="list-style-type: none"> • критично і системно мислити • приймати рішення • розв'язувати проблеми • співпрацювати з іншими